

RUSIJA

Od 2014. odnosi EU-a i Rusije pod velikim su pritiskom zbog ruskog pripojenja Krima, ruske potpore pobunjeničkim skupinama u istočnoj Ukrajini, ruske politike u njezinu susjedstvu, dezinformacijskih kampanja i negativnih unutrašnjih zbivanja. Napetosti su se produbile zbog intervencije Rusije u Siriji. EU je od 2014. redovno obnavljao sankcije prema Rusiji. EU i Rusija i dalje iznimno ovise jedno o drugome te EU primjenjuje pristup selektivnog angažmana.

PRAVNA OSNOVA

- Glava V. Ugovora o Europskoj uniji (UEU): „vanjsko djelovanje”,
- članci 206. i 207. (trgovina) te 216. – 219. (međunarodni sporazumi) Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU),
- Sporazum o partnerstvu i suradnji (bilateralni odnosi).

ODNOSI IZMEĐU EU-A I RUSIJE

Do izbijanja krize u Ukrajini EU i Rusija gradili su „strateško partnerstvo” koje je među ostalim područjima obuhvaćalo trgovinu, gospodarstvo, energetiku, klimatske promjene, istraživanje, obrazovanje, kulturu i sigurnost, uključujući borbu protiv terorizma, neširenje nuklearnog oružja i rješavanje sukoba na Bliskom istoku. EU je snažno podupirao pristupanje Rusije WTO-u (koje je dovršeno 2012. godine). Posljednjih je godina pitanje zajedničkog susjedstva postalo jedan od glavnih izvora napetosti između EU-a i Rusije. Nezakonito pripojenje Krima koje je Rusija provela u ožujku 2014. i dokazi da je Rusija podupirala pobunjenike koji su sudjelovali u sukobu na istoku Ukrajine prouzročili su međunarodnu krizu. EU je preispitao svoje bilateralne odnose s Rusijom te prekinuo održavanje redovnih bilateralnih sastanaka na vrhu, a obustavio je i dijalog o pitanjima viza i pregovore o novom bilateralnom sporazumu koji će zamijeniti sporazum o partnerstvu i suradnji. EU u odnosima s Rusijom trenutačno primjenjuje dvojni pristup, kojim se politika postupnih sankcija kombinira s nastojanjima da se pronađu diplomatska rješenja za sukob u istočnoj Ukrajini. Sudjelovanje Rusije u naporima skupine zemalja E3+3 koje su u srpnju 2015. sklopile nuklearni sporazum s Iranom probudila su nadu u opsežniju globalnu suradnju. Međutim intervencija Rusije u rat u Siriji od rujna 2015., njezino podupiranje predsjednika Assada i snažne kampanje dezinformiranja i u Rusiji i izvan nje prouzročili su dodatne tenzije sa Zapadom.

Na predsjedničkim izborima 2018. Vladimir Putin osvojio je svoj četvrti predsjednički mandat, sa 76,69 % osvojenih glasova. Kao ni tijekom prethodnih izbora, Europski parlament nije bio pozvan da pošalje misiju za promatranje izbora. Od 2012. nadalje ruska vlast donosi zakone usmjerene protiv oporbe i civilnog društva. Stotine nevladinih organizacija označene su kao „strani agenti” i/ili „nepoželjne organizacije”, a vlasti su postrožile kontrolu medija i uporabe interneta. EU je zabrinut zbog pitanja vladavine prava, što uključuje i korupciju. Tijekom 2017. i 2018. diljem Rusije održani su veliki prosvjedi protiv korupcije koje je potaknuo političar Aleksej Navaljni, a vlasti su na njih oštro reagirale. Središnje izborna povjerenstvo i Vrhovni sud zabranili su Navaljnomu da se kandidira zbog ranije sporne osuđujuće presude. Na parlamentarnim izborima u rujnu 2016. potvrđena je prevlast Putina kao predsjednika i velika pobjeda njegove stranke Jedinствена Rusija.

Rusko se gospodarstvo 2017. oporavilo od recesije koja je trajala od 2014. do 2016. i turbulencija u bankarskom sektoru, stekavši korist od rastućih prihoda od izvoza nafte i robe. Izgledi su povoljni, ali investicijska je klima u zemlji neizvjesna, a njezin gospodarski uspjeh i dalje ovisi o cijenama nafte i plina. Gospodarski sustav koncentriran je u nekoliko sektora; nedostaje mu transformativnih ulaganja, a tržištem dominiraju velika poduzeća bliska državi. Unatoč sankcijama, EU je i dalje najveći trgovinski partner Rusije, a Rusija je četvrti najveći trgovinski partner EU-a. Međutim, trgovinski i gospodarski odnosi opterećeni su brojnim čimbenicima, primjerice embargom Rusije na niz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz EU-a, sporovima s WTO-om i ozbiljnim ograničenjima prilika za poduzeća iz EU-a da sudjeluju u ruskoj javnoj nabavi.

Od ožujka 2014. EU je postupno uvodio restriktivne mjere prema Rusiji kao odgovor na nezakonito pripojenje Krima i destabilizaciju Ukrajine. Sankcije EU-a znatno su proširene nakon rušenja zrakoplova na letu MH17 17. lipnja 2015. nad teritorijem koje su držali pobunjenici u istočnoj Ukrajini koje Rusija podupire. Sankcije se redovito ažuriraju i produžuju.

Restriktivne mjere EU-a poprimaju razne oblike. Diplomatske mjere sastoje se od isključenja Rusije iz skupine G8, obustavljanja procesa pristupanja Rusije OECD-u i Međunarodnoj agenciji za energiju te od suspenzije redovnih bilateralnih sastanaka na vrhu između EU-a i Rusije.

Gospodarske sankcije usmjerene su na razmjenu s Rusijom u određenim gospodarskim sektorima. Njima se ruskim bankama i poduzećima ograničava pristup primarnim i sekundarnim tržištima kapitala EU-a. Preko njih se nameću zabrane izvoza i uvoza na trgovinu oružjem i zabrana izvoza robe s dvojnomo namjenom za vojnu uporabu ili za vojne krajnje korisnike u Rusiji. Rusiji se tim sankcijama ograničava pristup određenim osjetljivim tehnologijama i uslugama koje se mogu upotrijebiti za proizvodnju i istraživanje nafte. Na snazi su posebna ograničenja gospodarskih odnosa s Krimom i Sevastopoljem, uključujući zabranu uvoza robe s tog poluotoka, zabranu izvoza određene robe i tehnologije, ograničenja ulaganja i zabranu pružanja turističkih usluga. Mjerama koje se odnose na gospodarsku suradnju obustavljene su sve nove aktivnosti financiranja Europske investicijske banke (EIB) i Europske banke za obnovu i razvoj (EBOR) u Rusiji.

Pojedinačne restriktivne mjere primjenjuju se na više od 150 osoba i 40 tijela, a oni podliježu zamrzavanju imovine i zabrani putovanja jer je njihovim djelovanjem ugrožena teritorijalna cjelovitost, suverenost i neovisnost Ukrajine. Na popisu se nalaze predsjednici dvaju domova Ruske savezne skupštine (Državne dume i Vijeća Federacije) te trenutni predsjednik ruskog izaslanstva u Odboru za parlamentarnu suradnju između EU-a i Rusije.

Na Vijeću za vanjske poslove održanom u ožujku 2016. naznačeno je pet vodećih načela na kojima se zasnivaju odnosi EU-a s Rusijom: 1. provedba sporazuma iz Minska kao glavni uvjet za ikakvu promjenu u stajalištu EU-a prema Rusiji, 2. ojačani odnosi s istočnim partnerima EU-a i drugim susjedima, uključujući one u srednjoj Aziji, 3. jačanje otpornosti EU-a (primjerice u pogledu energetske sigurnosti, hibridnih prijetnji ili strateške komunikacije), 4. selektivan angažman s Rusijom oko pitanja od interesa za EU i 5. potreba za ulaženjem u međuljudske kontakte i za podupiranjem ruskog civilnog društva. Prvim načelom prešutno se povezuje trajanje nekih od sankcija EU-a s napretkom ostvarenim u postizanju mirnoga rješenja sukoba u istočnoj Ukrajini.

Rusija od kolovoza 2014. uzvraća na sankcije koje su joj nametnuli EU i zapadne države (uključujući SAD, Kanadu i Australiju) te je nametnula protusankcije na poljoprivredne proizvode, sirovine i hranu tvrdeći da dolazi do kršenja normi u sigurnosti opskrbe hranom. Time je Rusija ojačala politiku supstitucije uvoza u poljoprivrednom sektoru. Rusija također primjenjuje „popis isključenja” na građane EU-a i državljane SAD-a koji su kritizirali njezino djelovanje te im uskraćuje pravo stupanja na ruski teritorij (čime je obuhvaćeno 18 zastupnika u Europskom parlamentu). Ne postoji mogućnost podnošenja žalbe ako se osoba nađe na tom ruskom popisu, za razliku od zabrane putovanja koju određuje EU.

SPORAZUMI NA SNAZI

Pravna osnova za odnose EU-a i Rusije jest Sporazum o partnerstvu i suradnji potpisan u lipnju 1994. godine. Izvorno je sklopljen na razdoblje od 10 godina, a od isteka tog roka svake se godine automatski obnavlja. Njime su utvrđeni glavni zajednički ciljevi te je uspostavljen institucionalni okvir za bilateralne kontakte (uključujući redovito savjetovanje o ljudskim pravima i polugodišnje predsjedničke sastanke na vrhu, čije je održavanje trenutno obustavljeno).

Suradnja EU-a i Rusije pojačana je na sastanku na vrhu u Sankt Peterburgu u svibnju 2003., kada su uspostavljena četiri „zajednička prostora”: gospodarski prostor, prostor slobode, sigurnosti i pravde, prostor vanjske sigurnosti te prostor istraživanja, obrazovanja i kulture. Na regionalnoj su razini EU i Rusija, zajedno s Norveškom i Islandom, 2007. uspostavili novu politiku nazvanu Sjeverna dimenzija s naglaskom na prekograničnoj suradnji u baltičkoj regiji i regiji Barentsova mora. U srpnju 2008. započeli su pregovori o novom sporazumu između EU-a i Rusije kako bi se obuhvatile „pravno obvezujuće obveze” u područjima kao što su politički dijalog, pravosuđe, sloboda, sigurnost, gospodarska suradnja, istraživanje, obrazovanje, kultura, trgovina, ulaganja i energetika. „Partnerstvo za modernizaciju” pokrenuto je 2010. godine. Pregovori o pojednostavnjenju viznog režima zaključeni su 2011. Međutim, zbog ruske intervencije na Krimu svi su ti pregovori i procesi obustavljeni.

Europsko je vijeće 2014. zamrznilo suradnju s Rusijom (uz iznimku prekogranične suradnje i međuljudskih kontakata) kao i nova financijska sredstva koja je EU toj zemlji pružao u okviru međunarodnih financijskih institucija.

ULOGA EUROPSKOG PARLAMENTA

U Ugovoru iz Lisabona navodi se da Parlament mora „dati suglasnost” za svaki novi sporazum kao što je to učinio i za prethodni Sporazum o partnerstvu i suradnji. Za konkretnije sporazume kao što je onaj o pojednostavnjenju viznog režima također je potrebna suglasnost Parlamenta. Parlament ne definira izravno strateške potrebe i akcijske programe, ali zajedno s Vijećem donosi zakone o ciljevima i prioritetima financijske pomoći EU-a, što uključuje Europski instrument za susjedstvo (ENI), kojim se financira regionalna suradnja EU-a s Rusijom. Nadalje, Parlament ima pravo pomno pregledati dokumente o provedbi ENI-ja prije njihova usvajanja, a taj je postupak poznat kao „demokratski nadzor”.

Parlament je donio niz rezolucija o Ukrajini u kojima je osudio nezakonito rusko pripojenje Krima i ulogu Rusije u destabilizaciji istočne Ukrajine. Parlament je donio rezoluciju o stanju odnosa EU-a i Rusije u lipnju 2015. i u njoj podupro sankcije EU-a te istaknuo da je potrebno pružiti konkretniju financijsku pomoć EU-a ruskom civilnom društvu i promicati međuljudske kontakte unatoč složenim odnosima. Poslije je u drugim rezolucijama pozdravio nastojanja Komisije u pogledu energetske unije radi smanjenja ovisnosti o uvozu energije iz Rusije i mjera EU-a za suzbijanje agresivne propagande iz Rusije i ostalih trećih zemalja. Parlament je međutim pozvao na suradnju s Rusijom kad je riječ o borbi protiv terorizma i mirovnom procesu na Bliskom istoku, ali je kritizirao intervenciju Rusije u Siriji.

Prije 2014. Parlament se zalagao za novi sveobuhvatni sporazum s Rusijom temeljen na zajedničkim vrijednostima i interesima. Međutim u nekoliko je izvješća o vlastitoj inicijativi izrazio ozbiljnu zabrinutost oko poštovanja ljudskih prava, vladavine prava i stanja demokracije u Rusiji. Najbolji su primjer toga zakoni protiv „propagande” zajednice LGBTQ i pritisak na neovisne nevladine organizacije ili one koje primaju financijska sredstva iz izvora izvan Rusije. U travnju 2017. Parlament je donio rezoluciju u kojoj je osudio uhićenje Alekseja Navaljnog. Parlament je 2016. oštro osudio dosad nezabilježene razine kršenja ljudskih prava počinjenih nad stanovnicima Krima, posebice Tatarima. U ožujku 2017. zatražio je od Rusije da oslobodi više od 30 ukrajinskih građana koji su u zatvoru ili se suočavaju s uvjetima ograničene slobode.

Od 1997. do 2014. odnosi s ruskim zakonodavcima uglavnom su se razvijali u Odboru za parlamentarnu suradnju, međuparlamentarnom forumu osnovanom Sporazumom o partnerstvu i suradnji između EU-a i Rusije iz 1994. Između 1997. i početka 2014. taj je Sporazum služio kao stabilna platforma za razvoj suradnje i dijaloga između izaslanstava Parlamenta i Ruske savezne skupštine. No u ožujku 2014. Parlament je prekinuo međuparlamentarne odnose s Ruskom saveznom skupštinom u skladu s diplomatskim restriktivnim mjerama koje služe kao odgovor na krizu u Ukrajini. Ipak, izaslanstvo Parlamenta u Odboru za parlamentarnu suradnju između EU-a i Rusije nastavlja se nasamo sastajati i raspravljati o pitanjima povezanima s odnosima

EU-a i Rusije. Također održava otvorenim kanal za rasprave i razmjenu mišljenja s predstavnicima ruskog civilnog društva, nevladinih organizacija i medija.

Rusija od 1999. nije pozvala Parlament da promatra izbore u toj zemlji, a Parlament ne sudjeluje ni u kakvim drugim aktivnostima u Rusiji povezanim s time.

Mario Damen
05/2019

